

присвятив свій виступ науковій спадщині відомого краєзнавця Г. Р. Равчука. Острог та Волинь у драматургії П. Куліша — тема виступу доц. Ровенського інституту культури П. О. Лобаса.

Були висвітлені й питання середньовічної історії, в тому числі така її славна сторінка, як Острозька Академія кінця XVI — початку XVII ст. З ґрунтовною доповіддю про цю першу у східних слов'ян вищу освітню інституцію виступив ст. наук. співроб. Інституту суспільних наук канд. іст. наук І. З. Мицько. Він представив на розгляд учасників форуму проект і план багатотомного видання досліджень та історичних джерел під назвою «Острозька давнина» і звернувся до громадськості з проханням стати спонсором цього, безперечно, перспективного унікального видання.

Активну участь в роботі конференції взяли й представники музеїв. Острозький історико-краєзнавчий музей представляли: О. В. Гладуненко «Оборона Острога в червневі дні 1941 р.» та директора цього музею С. В. Позіховська «Острозький державний історико-культурний заповідник: проблеми і перспективи». Доповідь про островні поселення Волині виголосив наук. працівник Львівського історичного музею С. В. Тирський. Традиційні промисли та ремесла Ровенського Полісся висвітлив у своєму виступі заст. директора Сарненського історико-етнографічного музею Р. К. Тишкевич.

Доц. Луцького педінституту В. О. Кудь розповів про розвиток промисловості й ремесел на Волині у кінці XIX — на початку XX ст., а канд. мед. наук хірург Острозької райлікарні С. Р. Шпізель — про наукові праці медиків давнього Острога, їх значення для вітчизняної та світової науки.

Вирішено зробити Острозьку краєзнавчу конференцію щорічною і скликати її у червні 1992 р. Тому просимо вважати нашу інформацію як заклик до всіх фахівців та аматорів як України, так і тих, які проживають поза її межами і цікавляться історичним минулим Волині, — взяти активну участь в роботі цього наукового форуму.

В. О. Щербак (Київ)

Міжнародна наукова конференція, присвячена 500-річчю українського козацтва

Славний ювілей українського козацтва широко відзначається в нашій республіці. Цій знаменній даті була присвячена міжнародна наукова конференція, яка проходила 13—17 травня 1991 р. у Києві та Дніпропетровську. Її організували АН України, Інститут історії України, АН України та Дніпропетровський держуніверситет. У роботі форуму взяли участь майже 130 вчених з України, Росії, Польщі, Німеччини, США.

Вступним словом засідання відкрив голова оргкомітету чл.-кор. АН України І. Ф. Курас. З привітанням до її учасників звернувся директор Канадського інституту українських студій при Альбертському університеті професор Богдан Кравченко, голова Співки письменників України Юрій Мушкетик. Від Козацького товариства Київщини виступив наказний отаман Євген Петренко, республіканського товариства греків України — заступник голови Володимир Христокін.

Сучасний стан та перспективи наукових досліджень з історії українського козацтва — ці проблеми дискутувалися на пленарних засідан-

нях конференції. Доповідь д-ра іст. наук В. А. Смоля (Київ) була присвячена феномену української козаччини в загальноісторичному контексті. Він звернув увагу як на закономірності цього явища у світовій історичній практиці, так і на внутрішній особливості. Д-р іст. наук М. П. Ковальський (Дніпропетровськ) спинився на проблемах джерелознавства українського козацтва. Козаччина як об'єкт художнього зображення — тема доповіді чл.-кор. АН України М. Г. Жулинського (Київ). Було підкреслено велике значення історії козацтва для формування національної самосвідомості українського народу в сучасну епоху.

Чл.-кор. АН України П. С. Сохань (Київ) розповів про перспективи роботи Археографічної комісії АН України. Д-р іст. наук В. О. Замлинський (Київ) окреслив коло питань історіографії українського козацтва. Цій же тематиці було присвячено доповідь д-ра іст. наук Г. К. Швидько (Дніпропетровськ). Вона висвітлила етапи та основні проблеми вітчизняної історіографії. Д-р іст. наук Ю. А. Мицик (Дніпропетровськ) розповів про відкриття нових матеріалів з історії козацтва в архівосховищах Німеччини. Про залишки Запорозьких Січей і проблеми їх охорони йшлося в доповіді д-ра іст. наук Д. Я. Телегіна (Київ).

Д-р іст. наук М. Ф. Котляр (Київ) приділив увагу попередникам запорозьких лицарів, умовам появи їх на історичній арені. Підкреслив роль запорозького козацтва в міжнародних зв'язках чл.-кор. АН України Ф. П. Шевченко (Київ). Про участь козацтва у Вітчизняній війні 1812 р. розповів д-р іст. наук Б. С. Абаляхін (Волгоград).

З результатами своїх досліджень з історії козаччини присутніх ознайомили зарубіжні учасники конференції. Проф. Берлінського східноєвропейського інституту Карстен Кумке розглянув терміни «козак» і «козацтво». Його колега з університету ім. Й.-В. Гете у Франкфурті-на-Майні проф. Юлія Освальт виголосила доповідь про відновлення православної ієрархії у Києві 1620 р., відзначивши роль козацтва в цьому процесі і, зокрема, гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного. Відображенню козаччини у свідомості мандрівників-чужоземців XVII ст. присвятила доповідь дослідниця Інституту історії Польської Академії наук доктор Тереза Хинчевська-Хеннель (Варшава).

Аргументовані й проблемні доповіді та повідомлення були заслухані й на секційних засіданнях конференції. На секції історії канд. іст. наук О. М. Апанович (Київ) виступила з доповіддю про конструктивну діяльність запорозького козацтва. Вона відзначила великі заслуги запорожців у створенні Української козацької держави, їх внесок у розвиток економічного потенціалу, зокрема, створення господарств фермерського типу — «зимівників». Канд. іст. наук Я. Р. Дашкевич (Львів), зокрема, розглянув питання про створення нової політико-адміністративної системи у середині XVII ст. Канд. іст. наук В. О. Щербак (Київ) визначив місце козацтва у структурі українського суспільства XVI — першої половини XVII ст., виділивши етапи формування його як соціального стану. Перебування козаків на службі Речі Посполитої — тема доповіді канд. іст. наук В. І. Сергійчука (Київ). В. Д. Назаров (Москва) висвітлив участь українського козацтва у першій селянській війні в Росії початку XVII ст.

Значне місце в доповідях науковців зайняла проблематика Визвольної війни українського народу 1648—1654 рр. Д-р іст. наук Г. Я. Сергієнко (Київ) акцентував увагу на ролі козацтва у тих буремних подіях. Канд. іст. наук В. С. Степанков (Кам'янець-Подільський) проаналізував програму державного будівництва Богдана Хмельницького та її реалізацію протягом 1648—1657 рр., а д-р іст. наук Г. О. Санин (Москва) спинився на зовнішньополітичній діяльності гетьмана (1654—1657 рр.).

Про наслідки козацьких морських походів першої половини XVII ст. розповів доктор Віктор Остапчук з Українського дослідного інституту Гарвардського університету (США). Він використав османські джерела.

Про недосліджені проблеми української шляхти й козацтва йшлося у виступі канд. іст. наук Н. М. Яковенко (Київ).

Не залишилися поза увагою дослідників і козацькі ватажки. Зокрема, д-р іст. наук П. В. Михайлина (Чернівці) розповів про керівників селянсько-козацьких повстань кінця XVI — першої половини XVII ст. С. Наливайка, Т. Федоровича, Я. Острянина; д-р іст. наук О. І. Путро (Київ) — про останнього гетьмана України Кирила Розумовського.

Оригінальною виявилася доповідь д-ра іст. наук І. Г. Шульги (Вінниця). Він показав запорозьких козаків в одній іпостасі — як воїнів, грецькосіїв та заповзятників. З повідомленнями про витоки та еволюцію українського козацтва виступили кандидати історичних наук О. Б. Головка, О. І. Гуржій, О. Ф. Сидоренко, В. В. Панашенко, П. М. Сас, Ю. А. Джеджула (всі — Київ), О. А. Купчинський (Львів) та ін.

Ряд актуальних проблем історії козащини був розглянутий на секції історіографії та джерелознавства. Д-р іст. наук Ю. А. Пінчук (Київ) виступив з доповіддю про українське козацтво в історіографії першої третини XX ст.

Дискусію 90-х років XIX ст. (І. Каманін та М. Любавський) з питань походження козацтва висвітлив д-р іст. наук Л. Г. Мельник (Київ). Історія українського козацтва в рукописах Карла Маркса — тема виступу д-ра іст. наук В. Г. Сарбея (Київ). Тема козащини у творчій спадщині декабристів знайшла своє висвітлення в доповідях д-ра іст. наук Г. В. Семенової (Москва) та канд. іст. наук Т. Д. Казьмирчука (Київ). Проблеми козацтва в «Атласі історії Української РСР» були розглянуті у спільному виступі д-ра іст. наук М. Ф. Дмитрієнко, кандидатів іст. наук Т. А. Балабушевич та О. Є. Маркової (всі — Київ). Про визначних дослідників українського козацтва В. Б. Антоновича та Я. П. Новицького розповіли кандидати історичних наук В. М. Ричка і В. І. Ульяновський (Київ), а про перспективи використання фондів установ Гетьманщини, які є в ЦДІА України, — Л. З. Гісцова (Київ). Були заслухані й інші повідомлення.

Свою основну увагу учасники секції культури приділили питанням матеріальної та духовної козацької спадщини. Д-р іст. наук С. М. Плохій (Дніпропетровськ) охарактеризував культ Покрови Богородиці на Запоріжжі XVII—XVIII ст. Еволюції образу воїна — звіра в козацькій міфології присвятив доповідь д-р іст. наук Л. Л. Залізник (Київ), а народним легендам про героїв козащини — канд. іст. наук М. К. Дмитренко (Київ). Про формування збірок козацької старовини музеями України йшлося у доповідях канд. іст. наук Г. А. Скрипник (Київ), Т. К. Шевченко (Запоріжжя) та ін. Традиції військового мистецтва та духовної культури козацтва — тема виступів канд. іст. наук С. В. Абримової, І. С. Стороженка (Дніпропетровськ) та ін.

Плодотворно працювала секція археології. Канд. іст. наук П. А. Горішний (Київ) розповів про знахідки залишків гетьманської резиденції в Чигирині. На основі глибокого вивчення місця Берестецької битви 1651 р. д-р іст. наук І. К. Свешников (Львів) охарактеризував озброєння українського козацтва середини XVII ст. З підсумками досліджень останніх років Кам'янської, Микитинської та Хортицької Січей ознайомили учасників конференції канд. іст. наук А. О. Козловський (Київ) та В. Є. Ільницький (Запоріжжя).

У резолюції, прийнятій учасниками конференції, визначено перспективи й напрями досліджень з історії українського козацтва. Це насамперед стосується проблеми його виникнення та становлення як суспільного стану, політичної історії козащини другої половини XVII—XVIII ст. Уважного вивчення потребують і джерела. Для практичної реалізації цих планів пропонується створити спеціальний центр досліджень козакознавства при Академії наук України.

В цій резолюції також міститься звернення до державних органів республіки з проханням збільшити асигнування, необхідні для проведення археологічних досліджень козацької доби. Водночас особливу увагу варто приділити охороні нині існуючих пам'яток, пов'язаних з історією українського козацтва, а також збереженню мистецької і фольклорної спадщини.

Учасники конференції побували на місцях Хортицької та Микитинської Січей, оглянули ряд музеїв та пам'ятних місць Києва і Дніпропетровська.